

ROSIN vs. EESTI KOHTUOTSUS

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

ESIMENE OSAKOND

KOHTUASI ROSIN vs. EESTI

(Kaebus nr 26540/08)

KOHTUOTSUS

STRASBOURG

19. detsember 2013

Käesolev kohtuotsus jõustub konventsiooni artikli 44 lõikes 2 sätestatud tingimustel. Kohtuotsust võidakse keeleliselt toimetada.

Kohtuasjas Rosin vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (esimene osakond) kojana, kuhu kuuluvad
esimees Isabelle Berro-Lefèvre,
kohtunikud Elisabeth Steiner,
Khanlar Hajiyev,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Julia Laffranque,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse,

ja *osakonna sekretäri asetäitja* André Wampach,
olles pidanud nõu kinnisel istungil 26. novembril 2013,
tegi nimetatud kuupäeval järgmise otsuse.

MENETLUSE KÄIK

1. Kohtuasi põhineb Eesti kodaniku Jüri Rosin'a (edaspidi „kaebaja”) 28. mail 2008 inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „konventsioon”) artikli 34 alusel kohtule Eesti Vabariigi vastu esitatud kaebusel (nr 26540/08).

2. Kaebajat esindas Tartus tegutsev advokaat A. Sirendi. Eesti Vabariiki (edaspidi „riik”) esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

3. Kahe lapse suhtes seksuaalkuriteo toimepanemises süüdistatav kaebaja väitis, et talle ei antud võimalust esitada küsimusi ühele väidetavatest kannatanutest, kelle kohtueelses menetluses teostatud ja videosalvestatud ülekuulamisel põhines kaebaja süüdimõistmine.

4. 3. novembril 2011 edastati kaebus riigile.

ASJAOLUD

I. KOHTUASJA ASJAOLUD

5. Kaebaja sündis 1953. aastal. Hetkel kannab ta vanglakaristust.

6. 16. detsembril 2005 alustati kriminaaluurimist seoses seksuaalkuriteoga, mille kaebaja oli V. ja K. (11- ja 17-aastane poiss) suhtes väidetavalt toime pannud eelmisel päeval.

7. Samal päeval küsitles politsei K.-d, V.-d ja V. vanemat venda.

8. K. sõnul tundis ta kaebajat juba pikemat aega ja oli tal paar korda koos sõpradega külas käinud. Kõne all olevate sündmuste kohta ütles ta, et poisid olid ööseks kaebaja juurde jäänud, kuid ta ei mäleta sellest ööst midagi, sest ta oli purjus olnud ja magama jäänud. Kui ta järgmisel hommikul üles ärkas, olid poisid alasti ja nende aluspüksid olid kadunud. V. ütles talle, et kaebaja oli nad lahti riietanud ja nende mõlemaga oraalseksi harrastanud. Järgmisel õhtul, kui poisid naasid kaebaja elukohta, oli kaebaja süüdistanud K.-d oma maja akna lõhkumises, auto kahjustamises ja oma kodunt CD-toorikute varastamises. Kaebaja ja K. vahel tekkis vaidlus ja väike kähmlus.

9. V. kuulati psühholoogi juuresolekul üle ja ülekuulamine videosalvestati. V. sõnul olid poisid koos kaebajaga alkoholi tarbinud. Poisid olid riietes magama jäänud,

kuid kaebaja oli nad öö jooksul lahti riietanud ja nende mõlemaga oraalseksi harrastanud. Järgmisel hommikul olid poiste aluspüksid kadunud. V. rääkis juhtunust oma vennale. Järgmisel õhtul, kui poisid naasid kaebaja elukohta, oli kaebaja K.-d rünnanud. Kohtuasja toimikus olevas ülekuulamisprotokolli koopias ei mainita V.-le antud lubadust, et kui ta juhtunust räägib, ei esitata talle selle kohta küsimusi enam kunagi (vt punkti 22 allpool).

10. V. venna sõnul rääkis V. talle, et kaebaja oli poisid lahti riietanud ja harrastanud nendega oraalseksi. Järgmisel õhtul oli V. vend läinud koos V. ja K.-ga kaebaja juurde koju. Ta ütles, et kaebaja ja K. vahel oli konflikt tekkinud.

11. Samal päeval, 16. detsembril 2005, kaebaja vahistati ja kuulati üle seoses kahtlustusega karistusseadustiku (KarS) § 142 lg 2 alusel (sugulise kire rahuldamine alaealise suhtes). Kaebaja eitas poistega oraalseksi harrastamist ning ütles, et ta oli nendega tülitsevad ja vahest soovivad poisid nüüd kätte maksta. Ülekuulamisprotokolli kohaselt ei soovinud kaebaja kaitsja kohalolekut.

12. 17. detsembril 2005 kuulas Tartu Maakohus kaitsja poolt esindatud kaebaja ära ning jättis ta vahi alla.

13. 29. detsembril 2005 kuulati kaebaja taas kord üle seoses kahtlustusega KarS § 142 lg 2 alusel, teda kahtlustati kannatanutega oraalseksi harrastamises. Seekord toimus ülekuulamine kaitsja juuresolekul. Kaebaja väitis, et joobeseisundist tingitud mäluaugu tõttu ei ole tal võimalik kinnitada ega lükata ümber väidet, et ta on sooritanud kuriteo, milles teda kahtlustatakse. Ta tunnistas, et on biseksuaalse sättumusega ja et tema partnerid on olnud nii noored kui 15–16-aastased. Ta on tundnud K.-d kolm aastat ja viimase aasta jooksul olid nad paar korda olnud vabatahtlikus vahekorras ning olid kordades rohkem lihtsalt maganud samas voodis. Kaebaja väljendas kahetsust, et „ta [oli kasutanud] seksuaalselt ära 11-aastast poisslast”. Ta väitis, et ei oska oma tegu seletada muu kui alkoholi joobega ja võimalusel tahab ta „vabandust paluda nii lapselt kui tema vanematelt”.

14. 28. veebruaril 2006 kuulati kaebaja veel kord üle kaitsja juuresolekul. Ülekuulamise protokollis kohaselt kahtlustati teda V. ja K.-ga oraalseksi harrastamises (KarS § 142 lg 2), nooremate kui 14-aastaste isikute erootilises situatsioonis kujutatavate piltide hoidmises oma kodus põrandal ja seeläbi nende kättesaadavaks tegemises alaealistele V.-le ja K.-le (KarS § 178 lg 1), 11-aastasele V.-le pornograafiliste videote ja ajakirjade näitamises (KarS § 179 lg 1) ning 11-aastase V. ja 17-aastase K. kallutamises alkoholi tarvitamisele (KarS § 182). Kaebaja tunnistas osaliselt süüdi ja väitis, et jääb oma eelmiste ütluste juurde. Ta eitas, et oli kallutanud alaealisi alkoholi tarvitamisele selleks, et neid kuritarvitada, kuid tunnistas, et poistel oli olnud võimalus alkoholi juua. Ta ei olnud teadnud, et kõne all olevate piltide valdamine on ebaseaduslik, ja tunnistas, et piltidele oli juurdepääs olemas. Poisid võisid näha ajakirju ja muid pilte, kuid mitte videoid, kuna videomakk ei töötanud. Kaebaja ülekuulamise protokollis märgiti, et kaebaja siiralt kahetses oma tegu ja lubas alkoholi rohkem mitte juua. Kaebaja viidatud teo olemust ei täpsustatud.

15. 12. aprillil 2006 koostas prokurör süüdistusakti. Kaebajat süüdistati KarS § 141 lg 2 p 1, § 178 lg 1, § 179 lg 1 ja § 182 järgi. 25. aprillil 2006 anti ta kohtu alla.

16. 10. juulil 2006 mõistis Tartu Maakohus kaebaja süüdistuses süüdi. Talle mõisteti karistuseks seitse aastat vangistust. Kohtuistungis alguses oli V. kohal, kuid kohus rahuldaski prokuröri taotluse teda kohtus mitte üle kuulata, vaid kasutada selle asemel tema kohtueelsel uurimisel antud ütlusi. Kaebaja vastu ei vaieldud.

17. Apellatsioonkaebuse esitasid nii kaebaja kui ka tema kaitsja. Kaitsja kaebas, et kaebaja süüdimõistmine põhines üksnes V. kohtueelsel uurimisel antud ütlustel, ning väitis, et politseiuurija oli V.-d mõjutanud. Samuti väitis ta, et kaebajale süüks pandud tegu oleks pidanud klassifitseerima KarS § 142 lg 2 (sugulise kire rahuldamine alaealise suhtes) alusel, mitte KarS § 141 lg 2 p 1 (alaealise vägistamine) alusel. Lisaks kaitsja väidetega sarnaste väidete esitamisele väitis kaebaja, et tema vastu esitatud süüdistus on fabritseeritud.

18. 9. oktoobril 2006 jättis Tartu Ringkonnakohus maakohtu otsuse muutmata.

19. Kaebaja kaitsja esitas kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, vaidlustades peamiselt selle, et kohus tugines V. kohtueelses menetluses antud ütlustele, millest tulenes kaebaja kaitseõiguste rikkumine.

20. 7. märtsil 2007 tühistas Riigikohus alama astme kohtute otsused osas, mis puudutasid kaebaja süüdimõistmist KarS § 141 lg 2 p 1 järgi. Riigikohus käsitles Euroopa Liidu Nõukogu 15. märtsi 2001 raamotsuse (200/220/JHA), milles käsitletakse kannatanute staatust kriminaalmenetluses, kohaldatavust ja Euroopa Kohtu otsust *Pupino* kohtuasjas (kohtuasi C-105/03 *Pupino* [2005] ECR I-5285), millele viitasid alama astme kohtud. Riigikohus leidis, et kohtud olid *Pupino* otsusest teinud valesid järeldusi, ning leidis järgmist:

„9. [---] Rakendatavaks seaduseks on ja jääb siseriiklik menetlusõigus, mida tuleb vajaduse ja võimaluse korral tõlgendada raamotsusest tulenevate põhimõtete valguses. Riigikohtu kriminaalkolleegium toonitab seejuures, et vastavalt üldtunnustatud põhimõttele ei tohi raamotsuse (direktiivi) toime viia siseriikliku karistusõiguse tõlgendamisel selleni, et luuakse siseriiklikust seadusest sõltumata karistusõiguslik vastutus või seda vastutust karmistatakse. Kui raamotsuse valguses tuleb tõlgendada menetlusõigust, siis on tõlgendamise piiriks seaduse sõnastus ning selle ühildatavus seadusandja tahtega, samuti tuleb silmas pidada süüdistatava põhi- ja inimõigusi Konventsiooni artikkel 6 tähenduses.

10. [---] Raamotsust tuleb seega tõlgendada järgides põhiõigusi, mille hulgast tuleb eelkõige esile tõsta õigust õiglasele menetlusele, nagu see on sätestatud Konventsiooni artiklis 6 ja nagu Euroopa Inimõiguste Kohus seda on tõlgendanud (p 59). Kohtu ülesanne on siseriikliku õiguse tõlgendamisel veenduda, kas raamotsuses märgitud meetmete kohaldamine tervikuna ei muuda isiku vastu suunatud kriminaalmenetlust ebaõiglaseks Konventsiooni artikkel 6 mõttes, nagu Euroopa Inimõiguste Kohus on seda tõlgendanud (p 60). Seega tuleneb ka *Pupino* lahendist, et raamotsus tuleb kaasata vaid siseriikliku õiguse tõlgendamisele. Tõlgendus ei saa aga ületada siseriiklikus õiguses sätestatud piire ja siseriikliku õiguse tõlgendamise tulemil ei tohi menetlus kujuneda süüdistatava suhtes ebaõiglaseks. [---]

13. Õigustatult viitab kassaator, et Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusest kriminaalasjas nr 3-1-1-86-06 [---] tulenevalt ei ole tunnistaja ja kannatanu alaealisus selliseks asjaoluks, mida saaks käsitada nende kohtusse kutsumata jätmise ja edasiselt nende poolt eeluurimisel antud ütluste avaldamise alusena KrMS § 291 mõttes. Samas kohtuotsuses on selgitatud, et tõendite vahetu uurimise põhimõttest saab teha teatud reservatsioone, kuid seda vaid juhul, kui samaaegselt on piisaval määral arvestatud süüdistatava kaitseõigusega. Kolleegium nõustub kassaatori seisukohaga, et kannatanu huvide arvestamise kõrval tuleb samaaegselt silmas pidada ka süüdistatava kaitseõigust. Sellele põhimõttele on viidatud ka kohtute argumentatsiooni aluseks olevas *Pupino* lahendis. [---] [K]riminaalkolleegium märgib, et Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt on juhtudel, mil süüdistatava süüdimõistmine on kas täielikult või määramis ulatuses põhinenud isiku ütlustel, keda süüdistatav ei saanud küsitleda kohtueelsel uurimisel ega kohtulikul arutamisel, ületab kaitseõiguste kitsendamine

Konventsiooni artiklis 6 lubatava piiri. Olukorras, kus [süüdistatava] süüd tõendavaks ainukeseks vahetuks tõendiks on kannatanu kohtueelses menetluses antud ütlused, on selline kaitseõiguse rikkumine aset leidnud. [---]

14. Kriminaalkolleegium osutab ühtlasi, et kohtud ei ole vaagunud kõiki seadusega sätestatud võimalusi, mis annavad võimaluse tagada alaealise tunnistaja huvide kaitse kohtumenetluses. Lisaks kohtuistungil avalikkuse piiramisele, mis annab aluse kuulutada kohtuistung alaealise huvides osaliselt või täielikult kinniseks (KrMS § 12 lg 1 p 3) ning alaealise tunnistaja (sama kehtib ka kannatanu suhtes) ülekuulamise erisusele, mis kohustab alla neljateistaastast kannatanut kuulama üle lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja või psühholoogi osavõtul (KrMS § 290 lg 2 ls 1), annab seadus võimaluse ka vältida alaealise kannatanu vahetut osalemist ja ülekuulamist kohtuistungil. Vastavalt KrMS § 287 lg-le 5 võib kohus kas poole taotlusel või ka omal initsiatiivil lubada kannatanu kaugülekuulamist KrMS §-s 69 sätestatud korras (samuti kasutada kannatanut süüdistatava eest varjavat vaheseina). Tulenevalt KrMS § 69 lg-st 1 on kaugülekuulamise korraldamise üheks aluseks just kannatanu kaitsmine. Selle meetme rakendamisel saab kannatanut üle kuulata tehnilise lahenduse abil, mille tulemusena menetlusosalised otseülekandena vahetult näevad ja kuulevad kohtus mitteviibiva kannatanu ütluse andmist ja saavad talle küsimusi esitada [kohtu] kaudu (KrMS § 69 lg 2 p 1). Riigikohtu kriminaalkolleegium leiab, et kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud võimaluste kasutamise saab küllaldaselt kaitsta kuriteoohvreid avalikul kohtuistungil tunnistuste andmise mõjude eest. [---]

15. Vaatamata eeltoodule pole siiski täielikult välistatud olukord, kus kannatanu või tunnistaja ei ole võimeline andma ütlusi ka kirjeldatud võimaluste rakendamisel, seda näiteks liigse emotsionaalse pingega ja sellest lähtuvate võimalike negatiivsete tagajärgede tõttu. On mõistetav, et just seksuaalset laadi rünnakud põhjustavad isiksusele, iseäranis alaealisele, kahjulikke tagajärgi ja juba meditsiinilistel kaalutlustel võib olla soovitatav läbielatu meenutamise vältimine. Kuid sellisel juhul ei saa meditsiinilise seisundi hindamine olla kohtu või prokuratuuri diskretsiooniotsus, vaid see tuleb igal konkreetsel juhul tuvastada nt eksperdi arvamuse alusel. Alles siis tuleb kõne alla kannatanu või tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamine KrMS § 291 p 5 alusel.“

21. Riigikohus saatis asja uueks arutamiseks esimese astme kohtule teises kohtukoosseisus.

22. Tartu Maakohus määras V.-le psühholoogilise ekspertiisi, et teha kindlaks, kas ta on suuteline osalema kohtuistungil ning andma ütlusi kas istungil või kaugülekuulamise teel. 14. juuni 2007 eksperdiarvamuses märgiti, et V. ei soovi sündmustest rääkida ja videosalvestatud ülekuulamisest (vt punkti 9 eespool) on näha, et V.-le lubati, et kui ta juhtunust räägib, ei küsita temalt selle kohta enam kunagi. Psühholoogiaekspertidid leidsid, et V. vaimse arengu tase ei ole päris eakohane. Nad märkisid, et lapse mälu eripäraks on see, et laps pole mõne aja (1–2 aastat) pärast võimeline eristama, kas ta mäletab reaalselt fakti või teistelt kuulnud. Korduva ülekuulamisega ei pruugi jõuda usaldusväärsema tulemuseni ega ütlusteni, mis ühtlasi tema varasemate ütlustega. V. muutus võõraste täiskasvanutega suhtlemisel ärevaks ning vältis nii kuulamist kui ka kõnetamisele reageerimist. Ekspertidid leidsid, et V. emotsionaalse arengu seisukohalt ei ole selle kõige uuesti üleskergitamine turvaline. Ekspertide arvates ei suuda V. anda adekvaatset tunnistust vahetult ülekuulamisel kohtusaalis ning probleemid jäävad suures osas alles ka kaugülekuulamisel. Ekspertidid leidsid, et V. korduv ülekuulamine ei tooks kohtuasja asjaoludesse rohkem selgust, vaid võib hoopis last kahjustada.

23. Tuginedes Riigikohtu 7. märtsi 2007 otsusele ja eksperdiarvamusele, jättis

maakohus rahuldamata kaebaja taotluse V. ülekuulamiseks kohtuistungil.

24. Võttes arvesse kaebaja impulsiivset käitumist kohtuistungil, määras maakohus psühhiaatrilise ekspertiisi ka talle. Ekspertiisarvamuses leiti, et kaebaja ei kannata vaimsete häirete all. Leiti, et tal on segatüüpi isiksushäire, mis väljendub püsivas enesekeskses hoiakus, emotsionaalses ebastabiilsuses, ebastabiilsetes lähisuhetes, impulsiivsuses ja sotsiaalsetest normidest sagedasti hälbivas käitumises. Leiti, et vajadus sundravi järele puudub.

25. 3. oktoobril 2007 mõistis Tartu Maakohus kaebaja süüdi vägistamises KarS § 141 lg 2 p 1 järgi. Talle mõisteti karistuseks kuus aastat vangistust. Kohus tugines V. videosalvestatud ülekuulamisele, mille viis läbi politseiuurija psühholoogi juuresolekul päev pärast kuriteo toimumist. V. sõnul olid tema ja K. läinud kaebaja juurde koju, nad olid tarbinud seal alkoholi ja maganud kolmekesi ühes voodis. Öösel või varahommikul oli kaebaja harrastanud V. ja K.-ga oraalseksi.

26. K. kohtus antud ütluste kohaselt oli ta purjus olnud ja maganud ega mäleta öistest sündmustest midagi. Ta kinnitas, et kui ta hommikul üles ärkas, olid tema ja V. alasti (nad olid magama jäänud riietes) ning nende aluspüksid olid kadunud. Hiljem oli ta V. käest kuulnud, et kaebaja oli nendega oraalseksi harrastanud.

27. Kohus kuulas ära ka ütlused, mille andsid V. vanem vend, kellega poisid olid järgmisel õhtul läinud kaebaja juurde koju oma aluspükse otsima, ja mõlema kannatanu emad, kellele poisid olid juhtunust rääkinud ning kes samuti kinnitasid aluspükste kadumist. V. ema sõnul ei soovinud V. juhtunust rääkida ja nuttis, mida ei olnud varem juhtunud.

28. Kaebaja süüdistusi omaks ei võtnud. Ta väitis, et V. ja K. süüdistavad teda kättemaksuks. Vastuseks prokuröri küsimusele tunnistas ta, et on aastaid tagasi olnud seksuaalvahekorras mõlemast soost isikutega, kes olid 16-aastased ja vanemad, kuid mitte täisealised. Ta eitas seksuaalvahekorda K.-ga. Kõne all oleva öö kohta ütles ta muu hulgas, et oli esimesena magama jäänud ja ärganud öösel üles, kui K. oli voodisse urineerinud. Kaitsja vaidlustas muu hulgas V. ütluste usaldusväärset, seades kahtluse alla väidetavalt tarbitud alkoholi koguse, ning väites, et V. väite, mille kohaselt oli kaebaja pannud K. klaasi valget pulbrit, oli poiste uriinianalüüsi teinud ekspert ümber lükanud.

29. Kohus leidis järgmist:

„Süüdistatava ja kannatanute ütlused on samasisulised selles osas, et 14.12.2005. a hilisõhtul jäid kõik kolm magama [kaebaja] elukohas. [Tema] elukohas on ainult üks magamisase – lahtikäiv diivan – ning kõik kolm magasid samal asemel, sealjuures magas süüdistatav kannatanute vahel. Kannatanute ütlused langevad täielikult kokku selles, et kannatanud end magamiseks lahti ei riietunud, kuid hommikul ärgates olid mõlemad alasti, kusjuures mõlema kannatanu aluspüksid olid kadunud. Kohtul ei ole põhjust kannatanute ütlustes kahelda, seetõttu loeb kohus nimetatud asjaolu tõendatuks.

15.12.2005. a varahommikul süüdistatava elukohas toimunu on tõendatud kannatanu [V.] ütlustega. [V.] kohtueelsel uurimisel antud ütlused avaldati kohtuistungil KrMS § 291 lg 5 alusel. Eeluurimisel kuulati [V.] üle psühholoogi juuresolekul. Kannatanu suhtes läbi viidud [---] kohtupsühholoogilise ekspertiisi aktis [---] on eksperdid muuhulgas andnud hinnangu kannatanu ülekuulamise asjaoludele ja kannatanu käitumisele ülekuulamisel. Ekspertide arvamise kohaselt on kannatanu ülekuulamisel 16.12.2005. a kasutatud küsitlusviis lapsepsühholoogia seisukohast üldiselt asjakohane. Ekspertid on avaldanud, et on igati loomulik, et sellealine laps taolises olukorras nutma hakkab. Ülekuulamisel on kannatanu üldiselt ärev ja pinges, kuid ilmneb siiski mõningane erinevus neutraalsete ja ning

ebameeldiva sündmusega seotud küsimustele vastamise vahel: vastuseks rasketele küsimustele kannatanu enamasti vaikib [---]. Ekspertide hinnangul ei ole kannatanu vaimse arengu tase eakohane. Samas on ta võimeline õigesti tajuma ja vastavalt oma arengutasemele kirjeldama konkreetseid kogemusi oma lähiümbruses toimunud [---]. Ekspertide arvates saab kannatanu käitumisest ekspertiisi tegemisel järeldada, et toimunu on tema jaoks negatiivse tähendusega [---]. Kohus, hinnates kannatanu ütlusi, tuginedes ekspertide arvamusele ja ülekuulamise videosalvestuse vaatamisel kujunenud siseveendumusele, leiab, et kannatanu ütlused on siirad ning ei ole põhjust kahelda [V.] ütluste usaldusväärsuses. Kohus on veendumusel, et [V.] on talle esitatud küsimustele vastanud vastavalt ekspertide poolt kajastatud vaimse arengu tasemele ja tema arusaamisele toimunud. Sellises vanuses kannatanult ei saa oodata toimunu lahtiseletamist täiskasvanule omasel viisil. Videosalvestuselt on näha, et toimunu selgitamine on kannatanule raske. Kohus leiab, et süüdistatava versioon selle kohta, et kannatanud on välja mõelnud sündmuse tema süüdistamiseks, on ilmselgelt ennastõigustav, sest sellisel juhul peaks ka kannatanu [V.] oma ütlusi andma ladusamalt ja kätteõpitult. Kaudselt kinnitab [V.] ütluste tõepärasust ka asjaolu, et kannatanu on juhtunud sarnaselt kirjeldanud [K.-le], samuti [oma vanemale vennale ja emale]. Viimatinimetatud isikud on andnud ütlusi selle kohta, et juhtunu avaldamine oli kannatanule vastumeelne ning, et neil ei ole põhjust kahelda neile avaldatu tõepärasuses. [V. vanem vend ja ema] on kannatanu [V.] perekonnaliikmed ja tunnevad kannatanut pikka aega. Seetõttu kinnitab nende arvamus kannatanu ütluste tõepärasusest kohtu ka veendumust, et ülekuulamisel on kannatanu [V.] andnud tõeseid ütlusi.

Kohus loeb [V.] ütlustega tõendatuks, et 15.12.2005. a varahommikul kella 04.00–06.00 vahelisel ajal enda elukohas [---] astus [kaebaja] alaealiste, 11-aastase [V.] ja 17-aastase [K.], tahte vastaselt nendega suguühendusse – imes mõlema alaealise peenist, olles alaealised eelnevalt alkoholijoobesse viinud ning kasutades teo toimepanemisel ära alaealiste alkoholijoobe seisundit, milles [V.] ja [K.] ei olnud võimelised vastupanu osutama ning toimunud aru saama.

Kohus peab vajalikuks rõhutada asjaolu, et vaadeldavate sündmuste üldist kronoloogiat kinnitavad muuhulgas süüdistatava enda ütlused. Süüdistatav on kinnitanud, et 14.12.2005. a kannatanud ööbisid tema juures ja magati ühisel asemel. Öösel toimunud mäletab [kaebaja] seda, et ärkas korra selle tõttu, et [K.] oli voodisse urineerinud. Järgmisena mäletab süüdistatav hommikut ja poiste lahkumist. Vahetut kuriteosündmust süüdistatav ei mäleta.

Süüdistatav on eeluurimisel tunnistanud alaealise seksuaalset ärakasutamist ja oma tegu kahetsenud, kuid hiljem oma sellekohastest ütlustest lahti öelnud. Süüdistatav on põhjendanud ütluste muutmist ja süü varasemat omaksvõttu kongikaaslaste mõjutustega, samuti teo hilisema kvalifitseerimisega KarS § 141 lg 2 p 1 järgi vägistamisena, varasema KarS § 142 lg 2 p 1 järgi sugulise kire vägivaldse rahuldamise asemel. Samuti on süüdistatav seletanud, et süüdistus tema vastu on fabritseeritud ja kantud kannatanute soovist kätte maksta. Kohus on seisukohal, et süüdistatav ei ole usutavalt selgitanud kannatanute võimalikku vihavaenu tema vastu. Süüdistatav ei ole välja toonud ühtegi asjaolu, mis oleks võinud olla sellise vihavaenu ajendiks. Samuti ei toeta süüdistatava väidet kannatanute teadvalt valesüüdistuse kohta teised asjas uuritud tõendid. Ka leiab kohus, et süüdistatava selgitused oma ütluste muutmise põhjuste kohta ei ole veenvad. [Kaebaja] on kinnitanud, et kahtlustatavana ülekuulamise ajal 29.12.200[5]. a, kui süüdistatav tunnistas kuriteo toimepanemist oli tagatud tema kaitsja osavõtt ülekuulamisest. Samuti on süüdistatav kinnitanud, et kaitsja ei käskinud tal süüd enda peale võtta. Seetõttu peab kohus süüdistatava ütlusi selles osas, milles ta eitab kannatanute lahtiriitamist, kuriteosündmuse toimumist ja kannatanute aluspükste kadumist, ennastõigustavateks ja mitteusaldusväärseteks. Eeltoodule tuginedes on kohus seisukohal, et [kaebaja] süüdistus on põhjendatud ja [ta] on talle inkrimineeritud teod toime pannud.”

30. 20. veebruaril 2008 jättis Tartu Ringkonnakohus maakohtu otsuse muutmata.

Ringkonnakohus toetas maakohtu põhjendusi V. kohtuistungile kutsumata jätmise kohta ning viitas maakohtu määratud psühholoogilisele ekspertiisile ja asjaolule, et V. ülekuulamise kirjalik protokoll ja videosalvestis avaldati kohtuistungil. Selle kohta, et maakohus tugines V. ütlustele, märkis ringkonnakohus järgmist:

„Ringkonnakohus leiab, et süüdistatava kaitsja heidab apellatsioonis alusetult ette, nagu juhendus maakohus [kaebaja] süüdimõistmisel eelkõige kannatanu [V.] ütlustest. Samas pole selles midagi kummastavat, sest kannatanu [V.] oligi vahetu tõendi allikas ja seksuaalkuritegude puhul on tavaline, et kuriteosündmust kogevad 2 isikut – kannatanu ja süüdlane. Asjaolu, et alaealisest kannatanu on pärast tema suhtes süüdistatava poolt toimepandud tegusid avaldanud traumeerivast üleelatus lähedastele, kinnistab ja süvendab ringkonnakohtu arvates veelgi kannatanu sellekohaste ütluste usaldusväärsust.

Ringkonnakohus ei nõustu kaitsja apellatsiooniga, et arvestades süüdimõistva otsuse tegemisel kannatanu [V.] ütlustega, oleks maakohus pidanud tõendite hulgast välja jätta nii [K.], [K. ema] kui ka [V. vanema venna ja ema] ütlused. Ringkonnakohus nõustub maakohtuga, et kannatanu [V.] kohtueelse uurimise ülekuulamisel pole tuvastatud menetlusnormide rikkumist. Arvestades ka käesoleva kuriteoliigi spetsiifikat, ei ole mingit alust tõendite ringist välja jätta isikute ütlusi, kes olid otseallikast, so kannatanu [V.] käest teada saanud seksuaalkuriteo toimepanemise tehiooludest.”

31. 14. mail 2008 keeldus Riigikohus kaebaja kassatsioonkaebust menetlusse võtmast.

32. Seejärel taotles kaebaja edutult kriminaalmenetluse teistmist.

II. ASJAKOHANE RIIGISISENE ÕIGUS

33. Kõne all oleval ajal kehtinud karistusseadustiku asjaomased sätted olid sõnastatud järgmiselt:

§ 141 – Vägistamine

„(1) Inimese tahte vastaselt temaga suguühendusse astumise eest vägivaldaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama, karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest:

1) kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes [---] karistatakse kuue- kuni viieteistaastase vangistusega.”

§ 142 – Sugulise kire vägivaldne rahuldamine

„(1) Inimese tahte vastaselt tema kaasamise eest sugulise kire rahuldamisele suguühendusest erineval viisil, kui selleks on kasutatud vägivalda või on ära kasutatud isiku seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama, karistatakse kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, karistatakse kuni viieaastase vangistusega.”

§ 178 – Lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine

„(1) Nooremat kui neljateistaastast isikut pornograafilises või erootilises situatsioonis kujutava pildi, kirjutise või muu teose või selle reproduktsiooni valmistamise või hoidmise, teisele isikule üleandmise, näitamise või muul viisil kättesaadavaks tegemise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. [---]”

§ 179 – Lapseealise seksuaalne ahvatlemine

„(1) Nooremale kui neljateistaastasele isikule pornograafilise teose või selle reproduktsiooni üleandmise, näitamise või muul viisil teadvalt kättesaadavaks tegemise või sellise isiku nähes suguühendusse astumise või muul viisil teadvalt tema seksuaalse ahvatlemise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. [---]”

§ 182 – Alaealise kallutamine alkoholi tarvitamisele

„Täisealise isiku poolt noorema kui kaheksateistaastase isiku kallutamise eest alkoholi tarvitamisele karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.”

34. Menetluse ajal kehtinud kriminaalmenetluse seadustiku § 70 järgi kuulatakse alla neljateistaastased tunnistajad üle lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja või psühholoogi osavõtul.

35. Lisaks sellele sätestati kriminaalmenetluse seadustikuga järgmist:

§ 290 – Alaealise tunnistaja ülekuulamise erisused

„(1) Alla neljateistaastase tunnistaja ülekuulamisel ei kasutata risküsitlust.

(2) Alla neljateistaastane alaealine tunnistaja kuulatakse üle lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja või psühholoogi osavõtul, kes võib ülekuulatavale esitada küsimusi kohtuniku loal. [---]

(3) Kohtunik teeb alla neljateistaastasele alaealisele tunnistajale ettepaneku öelda kohtule kõik, mis ta kriminaalasja kohta teab.

(4) Pärast seda, kui alla neljateistaastane alaealine tunnistaja on ütlused andnud, küsitlevad teda kohtumenetluse pooled kohtu määratud järjekorras.

(5) Kohus jätab suunavad ja asjasse mittepuutuvad küsimused kõrvale.

(6) Kui alaealise kohalolek pärast ülekuulamist ei ole vajalik, eemaldab kohus ta istungisaalist.“

§ 291 – Kohtueelses menetluses tunnistaja antud ütluste avaldamine kohtumenetluses

„Kohtumenetluse poole taotlusel võib kohus määrata kohtueelses menetluses tunnistaja antud ütluste avaldamise, kui tunnistaja:

1. on surnud;
2. keeldub kohtulikul uurimisel ütlusi andmast, välja arvatud ütluste andmisest keeldumise korral käesoleva seadustiku §-s 71 sätestatud alustel;
3. on raskelt haigestunud, mistõttu ta ei saa kohtuistungile ilmuda;
4. asukohta ei ole suudetud kindlaks teha;
5. ei saa kohtusse ilmuda muu kõrvaldamatu takistuse tõttu.“

36. KrMS § 366 lg 7 sätestab, et teistmise alus on teistetavas kriminaalasjas tehtud kohtuotsuse või -määruse peale Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud individuaalkaebuse rahuldamine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollrikkumise tõttu, kui rikkumine võis mõjutada asja otsustamist ja seda ei ole võimalik kõrvaldada või sellega tekitatud kahju hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu.

III. ASJAKOHASED EUROOPA JA RAHVUSVAHELISED AKTID

37. Asjakohased Euroopa ja rahvusvahelised aktid on kokku võetud kohtuotsuses *Vronchenko vs. Eesti* (nr 59632/09, punktid 39–44, 18. juuli 2013).

ÕIGUSKÜSIMUSED

I. KONVENTSIOONI ARTIKLI 6 LÕIKE 1 JA LÕIKE 3 PUNKTI d VÄIDETAV RIKKUMINE

38. Kaebaja väitis, et talle ei tagatud õiglast kohtumenetlust, kuna ta ei saanud esitada küsimusi kannatanule, kelle kohtueelse menetluse käigus antud ütlustel kaebaja süüdimõistmine suures osas põhines. Ta tugines konventsiooni artikli 6 lõikele 1 ja lõike 3 punktile d, mille asjakohastes osades on sätestatud järgmist:

„1. Igaühel on [---] temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele [---] kohtumenetlusele [---] kohtus.

3. Igal kuriteos süüdistataval on vähemalt järgmised õigused: [---]

(d) küsitleda ise või lasta küsitleda tema vastu ütlusi andma kutsutud tunnistajaid, lasta omalt poolt kohale kutsuda tunnistajaid ja neid küsitleda tema vastu ütlusi andvate tunnistajatega võrdsetel tingimustel [---].”

39. Riik vaidles sellele väitele vastu.

A. Vastuvõetavus

40. EIK-is toimunud menetluse ajal saatis kaebaja riigile kirja, mille riik sai kätte 25. mail 2012. Kirjas tegi kaebaja solvavaid märkusi ning ähvardas riigisiseseid ametivõime ja valitsuse esindajat EIK-is isiklikult. Riik palus EIK-il tunnistada kaebus vastuvõetamatuks, kuna see on kaebeõiguse kuritarvitamine.

41. Kui EIK palus kaebaja advokaadil nimetatud teemat kommenteerida, märkis advokaat, et kiri ja selle toon on taunitavad. Kuigi kaebaja oli elanud teadmises, et teda karistati teo eest, mida ta polnud sooritanud, ei õigustanud see tema käitumist. Sellest hoolimata palus advokaat, et riigi taotlust kaebuse vastuvõetamatuks tunnistamiseks ei rahuldataks.

42. EIK kordab, et põhimõtteliselt võib jätta kaebeõiguse kuritarvitamise põhjendusel taotluse konventsiooni artikli 35 lõigete 3 ja 4 alusel rahuldamata, kui kaebus põhineb teadlikult esitatud valedel (vt *Řehák vs. Tšehhi Vabariik* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 67208/01, 18. mai 2004, ja *Varbanov vs. Bulgaaria*, nr 31365/96, punkt 36, EIK 2000-X). Lisaks võib kaebaja järjekindlat solvavat või provokatiivset keelepruuki pidada kaebeõiguse kuritarvitamiseks konventsiooni artikli 35 lõike 3 tähenduses (vt *Manoussos vs. Tšehhi Vabariik ja Saksamaa* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 46468/99, 9. juuli 2002; *Duringer jt vs. Prantsusmaa* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 61164/00 ja 18589/02; ning *Chernitsyn vs. Venemaa*, nr 5964/02, punkt 25, 6. aprill 2006).

43. Ühelt poolt leiab EIK, et kaebaja kasutatud solvav ja ähvardav keelepruuk oli vastuvõetamatu. Teiselt poolt aga märgib, et kõne all olevad märkused tehti riigile saadetud kirjas, mida EIK-ile ametlikult ei esitatud. Lisaks leiab EIK, et kaebaja kirjalikke märkusi võib selgitada – kuid mitte õigustada –, riigisiseses menetluses esitatud eksperdiarvamus, mille kohaselt kannatas kaebaja isiksushäire all, mis muu

hulgas hõlmas enesekeskset hoiakut, emotsionaalset ebastabiilsust ja sotsiaalsetest normidest sagedasti hälbivat käitumist (vt punkti 24 eespool). Viimaseks märgib EIK, et kaebaja advokaat võttis kaebaja avaldused sisuliselt tagasi.

44. Võttes arvesse kõiki kohtuasja asjaolusid, ei pea EIK õigeks tunnistada kaebus vastuvõetamatuks kaebeõiguse kuritarvitamise põhjendusel konventsiooni artikli 35 lõike 3 tähenduses.

45. EIK märgib, et kaebus ei ole selgelt põhjendamatult konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses. EIK märgib veel, et see ei ole vastuvõetamatu ka muudel alustel. Seetõttu tuleb kaebus tunnistada vastuvõetavaks.

B. Sisu

1. Poolte seisukohad

46. Kaebaja väitis, et rikuti konventsiooni artikli 6 lõiget 1 ja lõike 3 punkti d, kuna tema süüdimõistmine põhines peamiselt väidetava kannatanu ütlustel, kes oli uurija mõjutusel andnud ebareaalseid ja -tõeseid ütlusi. Kaebaja rõhutas, et ülekuulamise ajal oli uurija lubanud V.-le, et temalt ei küsita juhtunu kohta enam kunagi. Kaebajal ei olnud tõepoolest kunagi võimalust esitada V.-le küsimusi. Teiste tunnistajate ütluste kohta märkis kaebaja, et need tunnistajad olid andnud ütlusi üksnes selle kohta, mida nad olid V.-lt kuulnud, ja et vale kordamine ei muuda seda valet tõeks.

47. Riik oli seisukohal, et kohtumenetluse õiglust tuleb hinnata Eesti õigussüsteemist ja riigi kohtute tõendite hindamise pädevusest lähtudes. Eesti kriminaalmenetlus on oma olemuselt võistlev ning põhimõtteliselt on menetlusosaliste endi kohustus esitada tõendeid ja vajaduse korral ka sellega seonduvaid asjakohaseid taotlusi. Kaebajal, keda esindas kaitsja alates ajast, mil arutati vahi all hoidmise taotlust, oli võimalik esitada taotlusi ja kaebusi nii kohtueelses menetluses kui ka kohtumenetluses, samuti oli tal võimalik vaidlustada kohtuistungil esitatud tõendid. Kaebaja ei taotlenud V. küsitlemist kohtueelse uurimise ajal ega enne kohtumenetlust. Riigi arvates ei saa väita, et kaebajal ei oleks üldse olnud võimalust kannatanutele küsimusi esitada; kaebaja oli sellest õigusest loobunud.

48. Kohtuasja teistkordsel arutamisel otsustasid kohtud jätta V. kohtuistungile kutsumata, tuginedes eksperdiarvamusele ja Riigikohtu otsusele. Kohtud tegid seda selleks, et kaitsta lapse õigust eraelu puutumatusele, mis on tagatud konventsiooni artikliga 8. Sellest hoolimata esitati kohtuistungil V. ülekuulamise videosalvestis, et menetlusosalised ja kohus saaksid kindlaks teha, kuidas ülekuulamine toimus ja kuidas kannatanu oli ütluste andmisel käitunud.

49. Kõige lõpuks väitis riik, et kaebaja süüdimõistmine ei tuginenud üksnes V. ütlustele, vaid ka ütlustele, mida andsid teised tunnistajad, kellele V. oli sündmusi kirjeldanud. Neid tunnistajaid küsitleti kohtus ja kaebajal oli võimalik esitada neile küsimusi.

2. EIK-i hinnang

(a) Üldpõhimõtted

50. EIK kordab, et artikli 6 lõike 3 punktiga d ette nähtud tagatised kujutavad endast nimetatud artikli lõikes 1 sätestatud õiglase kohtumenetluse õiguse eri tahke,

millega tuleb alati arvestada, kui hinnatakse, kas kohtumenetlus oli õiglane. Sel põhjusel peab EIK kohaseks uurida kaebusi nende kahe sätte koostoimes (vt muu hulgas *Gani vs. Hispaania*, nr 61800/08, punkt 36, 19. veebruar 2013; *Aigner vs. Austria*, nr 28328/03, punkt 33, 10. mai 2012; ning *Al-Khawaja ja Tahery vs. Ühendkuningriik* [suurkoda], nr 26766/05 ja 22228/06, punkt 118, EIK 2011).

51. Ehkki konventsiooni artikliga 6 tagatakse õigus õiglasele kohtumenetlusele, ei nähta sellega ette ei tõendite vastuvõetavuse ega hindamise norme, mis seetõttu jäävad peamiselt riigi õigusaktide ja kohtute reguleerimisalasse (vt muu hulgas *Schenk vs. Šveits*, 12. juuli 1988, punktid 45–46, seeria A nr 140, ja *Garcia Ruiz vs. Hispaania* [suurkoda], nr 30544/96, punkt 28, EIK 1999-I). EIK-i ainus ülesanne on uurida, kas menetlus toimus õiglaselt (vt eespool viidatud *Al-Khawaja ja Tahery*, ning *Gäfgen vs. Saksamaa* [suurkoda], nr 22978/05, punkt 162, EIK 2010 ja lisaviited).

52. Kõik tõendid tuleb üldjuhul esitada avalikul kohtuistungil süüdistatava juuresolekul, et tagada võistlev menetlus. Kuid sellest põhimõttest on erandeid. Enamasti ei saa artikli 6 lõiget 1 ja lõike 3 punkti d tõlgendada nii, et kõikidel juhtudel peab süüdistatav või tema advokaat esitama küsimusi otse, kas risküsitluse käigus või muul moel, vaid süüdistataval peab olema piisav ja nõuetekohane võimalus vaielda vastu ja esitada küsimusi tema vastu ütlusi andvale tunnistajale kas siis, kui tunnistaja oma ütlusi annab, või hiljem. Politseiuurimise või kohtuliku uurimise staadiumis saadud ütluste kasutamine tõendina ei ole iseenesest vastuolus eespool märgitud sätetega, kui arvestatakse kaitseõigustega (vt *Saïdi vs. Prantsusmaa*, 20. september 1993, punkt 43, seeria A nr 261-C). Isegi kui vastav ütlus on ainus või otsustav tõend süüdistatava vastu, ei tähenda selle tõendina vastuvõtmine automaatselt artikli 6 lõike 1 rikkumist. Kui aga süüdimõistmine põhineb üksnes või otsustaval määral eemalviibivate tunnistajate ütlustel, peab EIK menetlust väga rangelt kontrollima. EIK uurib, kas rakendati piisavaid tasakaalustavaid meetmeid, sealhulgas meetmeid, mis võimaldavad õiglaselt ja nõuetekohaselt hinnata vastava tõendi usaldusväärsust (vt eespool viidatud *Al-Khawaja ja Tahery*, punktid 118 ja 147, eespool viidatud *Aigner*, punkt 35, ja eespool viidatud *Gani*, punkt 38).

53. EIK võtab samuti arvesse seksuaalkuritegude menetlemise erisusi. Taoliste kuritegude menetlemine on kannatanule sageli katsumus, eriti juhul, kui kannatanu vastastatakse tema tahte vastaselt süüdistatavaga. Erisused on veelgi märgatavamad alaealist hõlmava kaasuse korral. Kui hinnatakse, kas taolisel juhul oli süüdistatavale tagatud õiglane kohtumenetlus, tuleb arvestada väidetava kannatanu õigust eraelu puutumatusse. Seetõttu nõustub EIK, et seksuaalse väärkohtlemise süüdistuse menetluses tuleb võtta teatud meetmeid kannatanu kaitseks, kui neid meetmeid saab ühitada kaitseõiguse piisava ja tõhusa teostamisega (vt näiteks eespool viidatud *Aigner*, punkt 35; *A. S. vs. Soome*, nr 40156/07, punkt 55, 28. september 2010, ja *S. N. vs. Rootsi*, nr 34209/96, punkt 47, EIK 2002-V).

(b) Põhimõtete kohaldamine käesolevas kohtuasjas

54. Lähtudes eespool viidatud *Al-Khawaja ja Tahery* kohtuasjas tehtud otsusest, kaalub EIK, kas kaebaja poolt V. ülekuulamiseks esitatud taotluse rahuldamata jätmine oli põhjendatud, kas kannatanu ütlused olid kaebaja süüdimõistmise ainsaks või otsustavaks aluseks ning kas rakendati piisavalt tasakaalustavaid meetmeid, sealhulgas rangeid menetluslikke kaitsemeetmeid, mis võimaldasid nende ütluste usaldusväärsuse õiglast ja nõuetekohast hindamist (vt eespool viidatud *Vronchenko*, punkt 57, ja *D. T.*

vs. *Madalmaad* (otsus vastuvõetavuse kohta), punkt 46, nr 25307/10, 2. aprill 2013 ja lisaviited koos vajalike muudatustega kohtuasjadele *Salikhov vs. Venemaa*, nr 23880/05, punktid 112–113, 3. mai 2012; *McGlynn vs. Ühendkuningriik* (otsus vastuvõetavuse kohta), punkt 21, nr 40612/11, 16. oktoober 2012; ja *Lawless vs. Ühendkuningriik* (otsus vastuvõetavuse kohta), punkt 25, nr 44324/11, 16. oktoober 2012).

55. Kõigepealt märgib EIK, et kriminaalasjas kaebaja vastu süüdistati teda seksuaalkuriteos (esialgu KarS § 142 lg 2 järgi, hiljem KarS § 141 lg 2 p 1 järgi) kahe alaealise – V. ja K. – suhtes. K.-d, kes kuritegu ei mäletanud, küsitleti kohtuistungil, kuid V.-d kohtus ei küsitletud, vaid kohus tugines videosalvestisele, mis oli tehtud V. ülekuulamisest, mille politseiuurija viis läbi kuriteole järgneval päeval. Psühholoogi eksperdiarvamusest nähtub, et asja üleskergitamist ei peetud V. jaoks turvaliseks; ekspertide arvates ei oleks V. suutnud anda vahetul ülekuulamisel kohtusaalis adekvaatset tunnistust ning probleemid oleksid suures osas alles jäänud ka kaugülekuulamisel (vt punkti 22 eespool). Kuna seksuaalkuritegude menetluses tuleb kannatanute kaitseks võtta erimeetmeid, seda eriti alaealisi puudutavate kohtuasjade korral, võib järeldada, et antud juhul oli V. mitteosalemine kohtuistungil ja tema kohtueelses uurimises antud ütluste tõendina arvestamine põhjendatud (vt eespool viidatud *Al-Khawaja ja Tahery*, punkt 120, eespool viidatud *Vronchenko*, punkt 58, ja vrd eespool viidatud *Aigner*, punktid 38–39).

56. Teiseks leiab EIK, et V. ütlused, mille kohaselt oli kaebaja harrastanud poistega oraalseksi, kujutasid endast otsustavat tõendit, millel kaebaja süüdimõistmine põhines. Kuigi K. oli viibinud kuriteo sündmuskohal ja tulnud esile kui kannatanu, ei suutnud ta anda ütlusi seksuaalkuriteo enda kohta, kuna K. oli olnud purjus ja maganud ning tal puudus toimunust mälestus. Ta suutis anda ütlusi vaid üldiste asjaolude kohta, mis olid seotud poiste külaskäiguga kaebaja elukohta, asjaolu kohta, et nad olid maganud ühes voodis ning et poisid olid hommikul olnud alasti ja nende aluspüksid olid kadunud. Teiste tunnistajate ja K. ülejäänud ütlused puudutasid peamiselt seda, mida V. oli neile rääkinud või mis olid seotud üldiste tähelepanekutega V. või kaebaja käitumise kohta.

57. Mis puudutab kolmandat asjaolu ehk seda, kas kaitseõiguse tagamiseks olid võetud piisavad tasakaalustavad meetmed, siis siin arvestab EIK alljärgnevat. Kohtueelse uurimise käigus kuulas politseiuurija 11-aastase V. üle psühholoogi juuresolekul. Ülekuulamine toimus 16. detsembril 2005 ning puudutas eelmisel päeval toimunud sündmusi. Ülekuulamise käigus lubati V.-le, et kui ta juhtunust räägib, siis ei küsita temalt selle kohta enam kunagi. Kuigi V. kutsuti asja esmakordsel menetlemisel maakohu istungile, rahuldaskohus prokuröri taotluse V.-d tema noore ea ja kohtuasja olemuse tõttu kohtuistungil mitte üle kuulata. Pärast Riigikohtu otsust vaatasid 14. juunil 2007 V. läbi psühholoogid, kelle eksperdiarvamuse kohaselt võis kohtuistungil osalemine last kahjustada. Antud asjaoludel leiab EIK, et on olemas mõned märgid, et uurimisasutus oli kohe menetluse alguses eeldanud, et V.-d kohtuistungil üle ei kuulata (vrd *Vronchenko*, eespool viidatud, punkt 60).

58. Lisaks märgib EIK, et kohtuasja esmakordne menetlus lõppes Riigikohtu otsusega, milles kannatanute kaitse ja süüdistatava õigustega seonduvaid teemasid analüüsiti põhjalikult Euroopa Liidu õiguse ja konventsiooni valguses. Riigikohus leidis, et seksuaalkuriteo alaealisest ohvri ülekuulamine kohtuistungil ei ole hädavajalik, kuid tema suutelisus anda ütlusi tuleb tuvastada eksperdiarvamusega (vt punkti 20 eespool). Asja teistkordsel menetlemisel jättis maakohus psühholoogilise

ekspertiarvamuse alusel rahuldamata süüdistatava kaitsja taotluse kutsuda V. kohtuistungile. Selle asemel mängiti kohtuistungil ette videosalvestis V. ütluste andmisest kohtueelses menetluses.

59. EIK kordab, et artikli 6 lõige 1 koos lõikega 3 kohustab konventsiooniosalisi astuma samme eelkõige selleks, et võimaldada süüdistataval küsitleda või lasta küsitleda tema vastu ütlusi andvaid tunnistajaid. Niisugused meetmed on osa hoolsusest, mida konventsiooniosalised peavad üles näitama selleks, et tagada tõhusalt artiklis 6 sätestatud õigused (vt eespool viidatud *A. S. vs. Soome*, punkt 53, ning *Sadak jt vs. Türgi* (nr 1), nr 29900/96, 29901/96, 29902/96 ja 29903/96, punkt 67, EIK 2001-VIII). EIK tunnustab Riigikohtu katset olukorda heastada ja tagada kaebaja õigused. Kuigi asjaolu, et kohtud määrasid seejärel ekspertiarvamuse, et teha kindlaks, kas V.-d on võimalik kohtuistungil küsitleda, võib pidada kaitsemeetmeks põhjendamatu keeldumise vastu kutsuda tunnistaja istungile, leiab EIK, et käesolevas asjas sellest ei piisanud. Ehkki EIK ei kahtle, et õiguskaitseorganid püüdsid siiralt tagada kaebaja kaitseõigused, näib, et menetluse selles staadiumis oli juba liiga hilja heastada uurimisasutuse viga jätta kaebajale andmata võimalus oletatavat kannatanut küsitleda, mis oleks menetluse varasemas staadiumis võimalik olnud. EIK märgib siinkohal, et käesolevas asjas ei olnud tegemist tundmatu kurjategijaga, kuna kahtlustatavana käsitletava kaebaja isik oli ametivõimudele menetluse algusest saati teada.

60. EIK on seisukohal, et riigi kohtutele ei saa ette heita, et nad ekspertiarvamusele tuginedes keeldusid V.-d kohtuistungile kutsumast. See otsus tehti ilmselgelt lapse huvides. Lisaks ei ole EIK-i ülesanne seada kahtluse alla ekspertide arvamust, mille kohaselt oleks V. osavõtt kohtuistungist võinud talle kahjulik olla ja tema korduv küsitlemine ei oleks tõenäoliselt toonud asjasse rohkem selgust. EIK leiab aga, et just neil põhjustel oleks olnud oluline anda kaitsjale võimalus esitada kannatanule küsimusi kohtueelse uurimise ajal. Sama kehtib ekspertiarvamuse kohta, mille kohaselt ei ole laps mõne aja pärast võimeline eristama, kas ta mäletab reaalselt fakti või teistelt kuulnud – ka seda probleemi oleks olnud võimalik vältida, kui kaitsjal oleks olnud võimalik küsitleda kannatanut menetluse varasemas staadiumis. EIK kordab siinkohal, et üks tunnistaja küsitlemise eesmärgi ongi kontrollida tema ütlusi, et tuua välja kõik vastuolud. Seda aga ei võimaldatud antud juhul kaitsjal tõhusalt teha.

61. EIK leiab, et ehkki kohtuistungil küsitleti mitut teist tunnistajat (K.-d, V. venda ja mõlema poisi ema) ning kaebajal oli võimalik neile küsimusi esitada, toetasid nende ütlused V. ütlusi vaid kaudselt (vrd eespool viidatud *Al-Khawaja ja Tahery*, punkt 163). Ekspertide kohta märgib EIK, et erinevalt kohtuasjast *D. T. vs. Madalmaad* ei andnud antud juhul last küsitlenud psühholoogiaekspertid arvamust tema videosalvestatud ütluste tõesuse kohta ning nad andsid oma arvamuse kirjalikult, ilma et neid oleks kohtuistungil küsitletud.

62. Kokkuvõttes ei ole EIK-il kahtlust, et riigi kohtud tegutsesid lapse huvides, keeldudes kuriteo väidetava ohvri kohtuistungile kutsumisest. Lisaks võimaldas kannatanu ütluste videosalvestise vaatamine kohtuistungil nii kohtul kui ka kaebajal näha, kuidas ülekuulamine läbi viidi, hinnata V. käitumist ja teatud ulatuses ka tema ütluste usaldusväärsust. Kuid arvestades V. ütluste olulisust leiab EIK, et see ei olnud kaebaja kaitseõiguse tagamiseks piisav (vrd näiteks eespool viidatud *A. S. vs. Soome*, punktid 65–66; *A. L. vs Soome*, nr 23220/04, punkt 41, 27. jaanuar 2009, ning *F. ja M. vs. Soome*, nr 22508/02, punkt 60, 17. juuli 2007). Vaieldamatu on, et

kaebajale ei antud võimalust esitada kannatanule küsimusi (vrd näiteks eespool viidatud *Gani*, punkt 44, *B. vs. Soome*, nr 17122/02, punktid 44–45, 24. aprill 2007, ja eespool viidatud *S. N. vs. Rootsi*, punkt 45, kus kas kaitsja ise ei kasutanud võimalust esitada tunnistajatele küsimusi või andis nõusoleku mitte osaleda kohtueelse uurimise käigus läbiviidud ülekuulamisel). EIK märgib, et antud juhul ei olnud kindlaid, V. ütlusi kinnitavaid tõendeid (vrd eespool viidatud *Al-Khawaja ja Tahery*, punkt 165). Kaaludes ühelt poolt kaebaja kaitseõigust ja arvestades ühtlasi tema võimalikku pikka vangistust ning teiselt poolt piiratud mõju, mida oleks V.-le avaldanud lisaks niikuinii uurijate poolt eeluurimise käigus esitatud küsimustele ka kaebaja poolt esitatud küsimused, leiab EIK, et kui uurimisasutus oleks pööranud piisavalt tähelepanu kaebaja kaitseõigusele, ei oleks sellega lapsele märkimisväärset lisakahju tekitatud. EIK rõhutab siinkohal veel kord, et seda ei tule mõista kui ametiasutuste kohustust teostada kaebaja ja V. vastastamine või tagada V. risküsitlemine kohtuistungil. Pigem on antud asjaga sarnastes asjades oluline, kas oli võimalik esitada tunnistajale küsimusi näiteks süüdistatava advokaadi, politseiuurija või psühholoogi kaudu uurimisasutuse kontrolli all olevas keskkonnas ja viisil, mis ei peaks oluliselt erineva ülekuulamisest, mille ametnikud niikuinii läbi viisid (vt ka eespool viidatud *Vronchenko*, punkt 65).

63. Eespool toodud piisavad kaalutlused võimaldavad EIK-il järeldada, et antud juhul puudusid tasakaalustavad meetmed, mis oleks võimaldanud õiglaselt ja nõuetekohaselt hinnata V. ütluste usaldusväärust. Seega ei tagatud kaebajale õiglast kohtumenetlust.

Selle tõttu on konventsiooni artikli 6 lõiget 1 ja lõike 3 punkti d rikutud.

II. MUUD KONVENTSIOONI VÄIDETAVAD RIKKUMISED

64. Viimasena kaebas kaebaja, et rikuti süütuse presumptsiooni põhimõtet. Ta kaebas ka viisi üle, kuidas riigisiseseid kohtud tõendeid hindasid, kriminaalmenetluse ebamõistlikult pika kestuse üle ja selle üle, et tal puudus võimalus kriminaalmenetluse teistmiseks. Ta tugines konventsiooni artikli 6 lõigetele 1 ja 2 ning artiklile 13.

65. Kuid võttes arvesse kogu EIK-i käsutuses olevat materjali ning ulatuses, milles nende kaebuste läbivaatamine on EIK-i pädevuses, leiab EIK, et nimetatud sätteid ei ole rikutud. Eeltoodu tõttu tuleb kaebuse see osa kui ilmselgelt põhjendamatu jätta konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a ja lõike 4 kohaselt läbi vaatamata.

III. KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE

66. Konventsiooni artikkel 41 sätestab:

„Kui kohus leiab, et konventsiooni või selle protokolle on rikutud ja konventsiooniosalise õigus lubab ainult osalist hüvitust, võib kohus vajaduse korral määrata kahjustatud poolele õiglase hüvituse.”

A. Kahju

67. Kaebaja nõudis 550 000 eurot varalise kahju eest (kaebaja maja seisukorra halvenemine ajal, mil temalt on vabadus võetud, temalt varastatud ja tema kahjustatud

vara väärtus, saamata jäänud sissetulek ning lisakulud) ja 4 000 000 eurot mittevaralise kahju eest.

68. Riik leidis, et kaebaja väidetava varalise kahju ja väidetavate rikkumiste vahel puudub põhjuslik seos; nõudeid ei toeta ka tõendid. Samuti väitis riik, et kaebaja nõuded ei ole mõistlikud, ning palus EIK-il jätta rahuldamata kaebaja nõuded nii varalise kui ka mittevaralise kahju hüvitamiseks. Riik leidis, et kui EIK peaks tuvastama rikkumise, kujutaks see endast piisavat õiglast hüvitist, võttes arvesse kaebaja käitumist.

69. EIK ei näe tuvastatud rikkumise ja väidetava varalise kahju vahel põhjuslikku seost, mistõttu jätab EIK nõude rahuldamata. Teisest küljest leiab EIK, et kaebaja on kandnud mittevaralist kahju, mida ei saa hüvitada üksnes rikkumise tuvastamisega. Õiglase hinnangu alusel mõistab EIK kaebaja kasuks mittevaralise kahju hüvitisena välja 5200 eurot, millele lisanduvad kõik kaebaja eest tasutavad maksud.

B. Kulud

70. Kaebaja ei ole esitanud nõuet kohtukulude väljamõistmiseks. Selle tõttu leiab EIK, et puudub alus vastavad summad kaebaja kasuks välja mõista.

C. Viivis

71. EIK peab kohaseks viivise määra sidumist Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmääraga, mida suurendatakse kolme protsendipunkti võrra.

EELTOODUST LÄHTUDES KOHUS

1. *tunnistab* ühehäälselt kaebuse, mille kohaselt puudus kaebajal võimalus esitada tunnistajale küsimusi, artikli 6 lõike 1 ja lõike 3 punkti d alusel vastuvõetavaks, ülejäänud osas aga vastuvõetamatuks;
2. *leiab* viie poolthääle ja kahe vastuhäälega, et on rikutud konventsiooni artikli 6 lõiget 1 ja lõike 3 punkti d;
3. *leiab* viie poolthääle ja kahe vastuhäälega, et
 - (a) vastavalt konventsiooni artikli 44 lõikele 2 peab vastustajariik kolme kuu jooksul kohtuotsuse jõustumise päevast maksma kaebajale mittevaralise kahju hüvitamiseks 5200 (viis tuhat kakssada) eurot, millele lisanduvad võimalikud maksud;
 - (b) eespool nimetatud kolmekuulise tähtaja lõpu ja tasumise vahelise aja eest tuleb eespool nimetatud summadelt maksta viivist määra järgi, mis vastab Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmäärale suurendatuna kolme protsendipunkti võrra.
4. *jätab* ühehäälselt rahuldamata kaebaja ülejäänud õiglase hüvitise nõude.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 19. detsembril 2013 kohtureeglite 77. reegli lõigete 2 ja 3 kohaselt.

André Wampach
Sekretäri asetäitja

Isabelle Berro-Lefèvre
Esimees

Kooskõlas konventsiooni artikli 45 lõikega 2 ja kohtureeglite 74. reegli lõikega 2 on käesolevale kohtuotsusele lisatud kohtunike M. Lazarova Trajkovska ja L.-A. Sicilianose eriarvamus.

I.B.-L.
A.M.W.

KOHTUNIKE LAZAROVA TRAJKOVSKA JA SICILIANOSE ÜHINE ERIARVAMUS

1. Kogu lugupidamise juures kohtunike enamuse vastu ei saa me ühineda arvamusega, et antud juhul on rikutud konventsiooni artikli 6 lõikega 1 ja lõike 3 punktiga d tagatud kaebaja õigusi. Me ei saa nimetatud arvamusega ühineda põhjustel, mida selgitasime oma eriarvamuses kohtuasjas *Vronchenko vs. Eesti* (nr 59632/09, 18. juuli 2013).

2. Meie arvates põhineb kohtunike enamuse arvamus antud asjas samadel õiguslikel põhjendustel kui *Vronchenko* kohtuasjas. Oleme seisukohal, et see on vastuolus EIK-i seisukohaga, mida viimane on sarnastes kohtuasjades väljendanud (vrd näiteks *D. T. vs. Madalmaad* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 25307/10, 2. aprill 2013, ja *Gani vs. Hispaania*, nr 61800/08, 19. veebruar 2013). Lisaks otsustas kolmas osakond *Gani* kohtuasjas, et olid olemas piisavad tasakaalustavad meetmed, mille alusel järeldada, et N.-i kirjalike ütluste tõendina vastuvõtmine, ilma et teda oleks küsitletud, ei toonud kaasa konventsiooni artikli 6 lõike 1 ja artikli 6 lõike 3 punkti d rikkumist nende koosmõjus.

3. Käesolevas asjas on veelgi tugevamad argumendid, mis õigustavad Eesti kohtute seisukohta. Kuigi kaebajal ei olnud võimalik kannatanut küsitleda ja kannatanu ütlused olid kaebaja süü tuvastamisel kohtueelses menetluses otsustava tähtsusega, leiame, et oli võetud piisavaid tasakaalustavaid meetmeid, millega oli tagatud kaebajale õiglane kohtumenetlus sarnaselt kohtuasjaga *Al-Khawaja ja Tahery vs. Ühendkuningriik* (nr 26766/05 ja 22228/06, 15. detsember 2011) ning kohtuasjadega *D. T. vs. Madalmaad* ja *Gani*.

4. Põhiline küsimus, milles me kohtunike enamuse arvamust ei jaga, on see, kas kaitseõiguse tagamiseks olid võetud piisavad tasakaalustavad meetmed. Ehkki kaebajal ei olnud asja teistkordsel menetlemisel (pärast seda, kui Riigikohus oli saatnud asja esimese astme kohtule uueks arutamiseks) võimalik esitada V.-le küsimusi, oli psühholoogi juuresolekul toimunud V. ülekuulamine videosalvestatud ning videosalvestis oli kaebaja kaitsjale kättesaadavaks tehtud. Videosalvestist näidati Tartu Maakohtu istungitel, mistõttu sai kohus selge ülevaate V. ütlustest ja kaitsja sai tõstatada küsimusi tema ütluste usaldusväarsuse kohta. Kohus kasutas tõendina ka V. ema ja venna ütlusi, kellele V. oli toimunud rääkinud. Sama olulised olid ka ütlused, mille andis K., kes oli kõne all oleval ööl sündmuskohal viibinud ja kes oli sündmusesse kaasatud olnud. Politsei kuulas K. üle samal päeval. Öeldes, et poisid olid jäänud ööseks kaebaja juurde, „kuid ta ei mäleta sellest ööst midagi, sest ta oli purjus olnud ja magama jäänud”, kinnitas K. olulist detaili V. ütlustes. Neid tunnistajaid küsitleti kohtuistungil ja kaebajal oli võimalik esitada oma versioon sündmustest. Lisaks nendele asjaoludele tunnistas kaebaja kaks korda osaliselt oma süüd ja avaldas kahetsust, et „[ta kasutas] seksuaalselt ära 11-aastast poisslast”. Lisaks ei küsinud kaebaja ega tema kaitsja uurimisstaadiumis ja kohtueelses menetluses luba kõnealuse 11-aastase poisi küsitlemiseks. Poiss oli kohtuistungil alguses kohal ja siis, kui kohus jättis poisi prokurööri taotlusel kohtuistungil üle kuulamata, kaebaja ega tema kaitsja vastu ei vaielnud.

5. Võttes arvesse kõiki neid asjaolusid, oli kaebajal võimalus küsitleda ja risküsitleda kõiki tunnistajaid ja eksperte ning kutsuda kohtusse oma tunnistajaid. Selle tõttu me ei leia, et Eesti kohtud oleksid mis tahes viisil rikkunud konventsiooni artikli 6 lõiget 1 ja lõike 3 punkti d.